



Hestebedgaard
Landbomuseum og Kulturlade
Att. Karsten Wagner

Holbæk d. 2024 01 08
J.nr. MVE.P0514

Udtalelse om kulturhistoriske interesser vedr. Hestebedgaard, Kattekærstræde 10, 4305 Orø, matr. 12a, i henhold til museumsloven §23.

Museum Vestsjælland er på opfordring af den stiftede museumsforening på Hestedbedgård, gået i dialog med foreningen vedr. bebyggelsens kulturhistoriske interesser med henblik på bevaring. Gården ligger i Bybjerg By og de ældste kort viser, at byerne Gamløse By og Bybjerg By har fælles jorder. Det er en stor landsby med flere end 20 fire-længede gårde omkring år 1800.

Gården, der i dag kaldes Hestebedgård, ses på original 1 kort fra 1796, hvor den tilhørende jord benævnes Hestebedagre. Navnet Hestebed er et gammelt ord for hestegræsningsareal.

I forbindelse med ældste kortopmåling i 1796 blev byens matrikler omlagt og nummereret. Formålet hermed var også at samle bøndernes jord i agre, i stedet for som hidtil at have den spredt i lodder. Nogle gårde blev også flyttet fra bytoften og ud i marken. Her ser det dog ud til, at gårdene i høj grad blev liggende i byen, selvom jorderne er lagt om i stjerneudskiftning. Kortet markerer, at Hestebedagre er adskilt fra naboens ager mod vest med et stendige, der ikke længere findes.

Det ser ud til, at Hestebedgård med sine tre hovedlænger er blevet liggende omtrent på samme placering, og at bygningsmassen gennem årene er udvidet betragteligt. Vest for matrikel 40 ses på gamle kort et lille kær, der kan have givet navn til Kattekærstræde.

De fleste gårde forblev i fæstesystemet, fx som arvefæste, indtil midt i 1800-tallet. Ejerskiftet til selveje er ofte markeret ved nye bygninger samt navngivning. Hvad der er tilfældet her, kræver nærmere studier.

Nyere tids interesser:

Bebyggelsen er en vigtig del af landsbyens historie, der netop er kendetegnet ved markante, flere-længede gårde, placeret i det snørklede gadenet. Bebyggelsens funktioner viser historiske arbejds- og levevilkår, som udgør en stor del af vores selvforståelse.

Bebyggelsens SAVE-værdi er høj, og kalder på hjælp til bevarende tiltag. Museumsforeningens arbejde med at restaurere bebyggelsen til formidling og kulturhus-aktiviteter er gode tiltag, der understøtter landsbyens og øens kulturhistorie og identitet – hvilket kan bidrage med at fastholde beboelse og styrke turisme på øen. Den historiske bebyggelse kan i dag danne rammen om identitetsskabende fællesskaber.

En nærmere læsning af SAVE-værdierne vidner om, at bygningen de seneste 30-40 år har været håndteret forkert. De nye byggemetoder, der blev indført med byggeboomet i 1960'erne,

harmonerer dårligt med gammeldags byggeri, og har resulteret i bygningskader. Dette ses mange steder, og Hestedbedgård kunne blive et glimrende eksempel på, hvordan det er muligt at rede gamle bygninger, ved på ny at sætte ind med traditionelle og bæredygtige materialer som fx tagrør, ler og kalk.

Bebyggelsens ældste bygninger er ifølge FBB fra 1848. Gennem tiden er bygninger tilføjet:

Bygning 1, 1848, Stuehus: bindingsværk, fibercement

Bygning 2, 1896, Stald: bindingsværk, fibercement

Bygning 3, 1861, Øverstestue og folkehold: bindingsværk, skalmur, fibercement

Bygning 4, 1886, Lade/stald: bindingsværk, fibercement

Bygning 5, 1919, Lade/stald: træ, fibercement

Bygning 6, 1956; Lade/stald: letbetonsten, fibercement

Bygning 7, 1984: Lade: metal

Bygning 8, 1919: Udhus? Mursten, fibercement

Bygning 10, 2019: Drivhus: Glas

Bygning 1,2,3,4,5 og 8 er i 1992 vurderet til bevaringsværdi SAVE 3.

Bygning 6 og 7 er ikke vurderet.

Der er synligt bindingsværk i bebyggelsen og ikke tegn på anvendt sidebåndskonstruktion.

Haven med markante træer, bærbuske, køkkenhave og skærehave har også kulturhistorisk værdi.

Byggetekniske gennemgang

Museet har ingen byggeteknisk myndighed – men ved dog at traditionelle materialer holder godt, når disse vedligeholdes korrekt. Brug af traditionelle materialer og metoder bidrager til fastholdelse af håndværksfagernes grundlæggende viden. Det muliggør autenticitet og understøtter bæredygtighed.

Den byggetekniske gennemgang, som museumsforeningen har fået foretaget, påpeger at bygningerne er i stærkt forfald, da de igennem mange år ikke er blevet vedligeholdt ordentligt, samt at bevoksning og bioaffald omkring facaderne holder på fugt og dermed bidrager til øget nedbrydning.

Bygningen er bindingsværk på syldsten, fodrem og toprem, tavl dels af ubrændte/brændte sten samt lerklining. Vinduerne sidder tilsyneladende korrekt over bindingsværkets vandrette del, men både fodrem og toprem er plaget af råd – dels på grund af fugt omkring bygningen og dels på grund af udformningen af taget, der i 1960'erne blev udskiftet med fibercement, som desuden bør undersøges for asbest.

Ligeledes har en skalmuring af facaden mod gårdspladsen bidraget med fugt og øget nedbrydning.

Planen for bebyggelsens restaurering virker fornuftig. Det er godt at bindingsværket søges udskiftet (som man altid har gjort) og at det rådne erstattes med traditionelt, spinkelt gran (dog kunne fodremmen lægges i eg for at opnå længere holdbarhed). Der skal under ingen omstændigheder anvendes imprægneret træ eller cementmørtel. Derimod skal fagene opbygges i mursten i kalkmørtel, pudses og kalkes over stok og sten. Det bør undersøges om skalmuren også bør fjernes.

Det er også vigtigt for bygningerne, at skorstenenes tilstand undersøges og restaureres.

Arkæologi/jordfund:

Før jordarbejder har **bygherre**/entreprenør altid mulighed for at indhente det arkæologisk ansvarlige museums udtalelse om arkæologiske interesser, jf. museumslovens § 25.

Herved har **bygherre og entreprenør** de bedste muligheder for at **undgå uplanlagt standsning** af anlægsarbejdet og **undgå udgifter til arkæologisk undersøgelse** jf. museumslovens § 27.

Hvis museet i sin udtalelse vurderer, at der ikke findes væsentlige arkæologiske bevaringsinteresser på arealet, så skal evt. udgifter til nødvendig arkæologisk undersøgelse betales af Kulturministeren jf. museumslovens § 27 stk. 5.

En udtalelse fritager ikke bygherre/entreprenør fra forpligtelsen til at standse anlægsarbejdet og underrette museet, hvis arkæologiske levn påtræffes, men den fritager bygherre for udgifterne til en arkæologisk undersøgelse.

Vi erindrer om, at kommune/byråd jf. museumslovens § 24 stk. 2 er forpligtet til at orientere bygherre/ejer om indholdet af museumslovens § 25-27 senest ved udstedelse af byggetilladelse.

Har De spørgsmål, er De velkommen til at henvende Dem til museet.

Med venlig hilsen

Helle Ålsbøl
Museumsinspektør, nyere tid

Kortbilag til MVE.P0514



Plansager

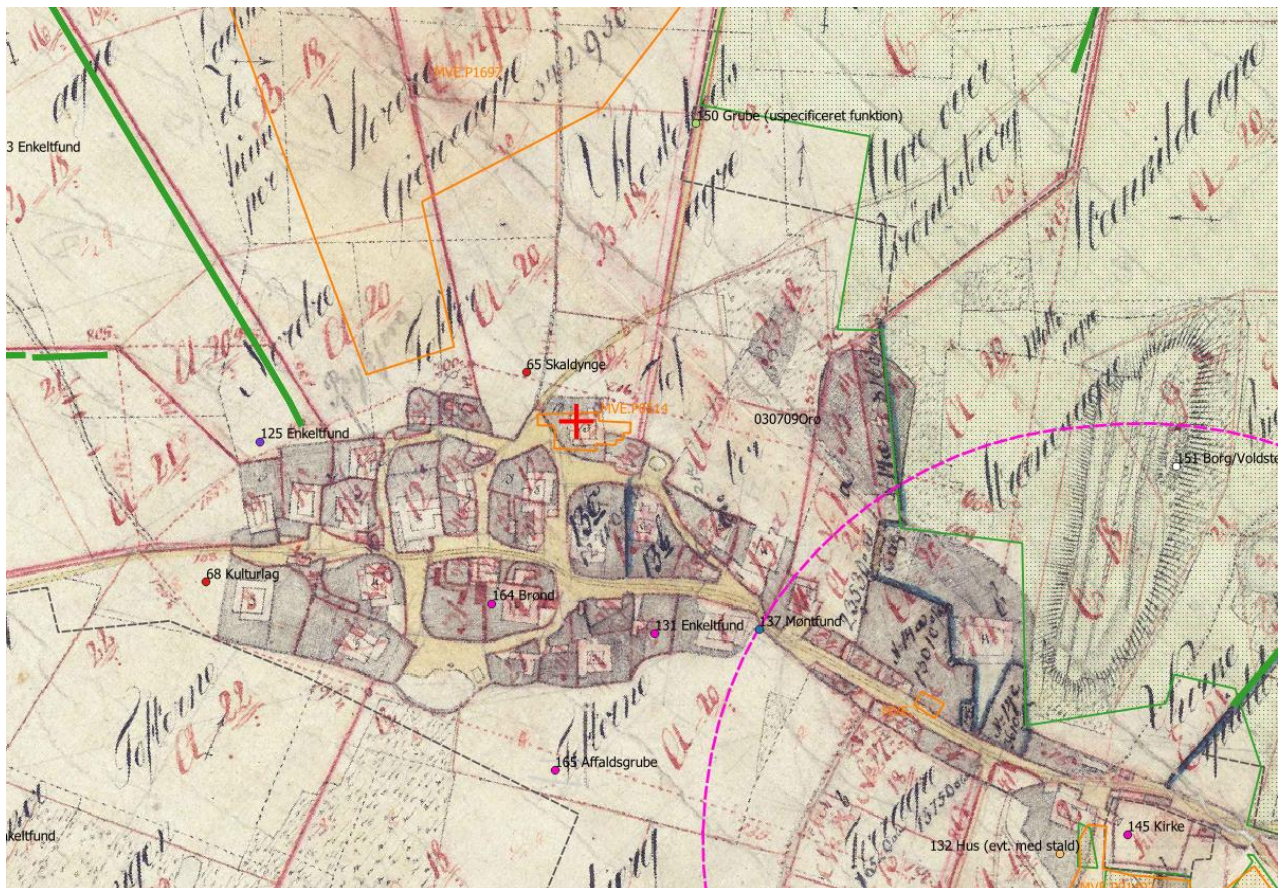
□ MVE_Plansager

AdmGraenserHistoriske

Sagsareal (orange omramning).

Registrerede fortidsminder og arkæologiske interesser jf. signaturforklaring.

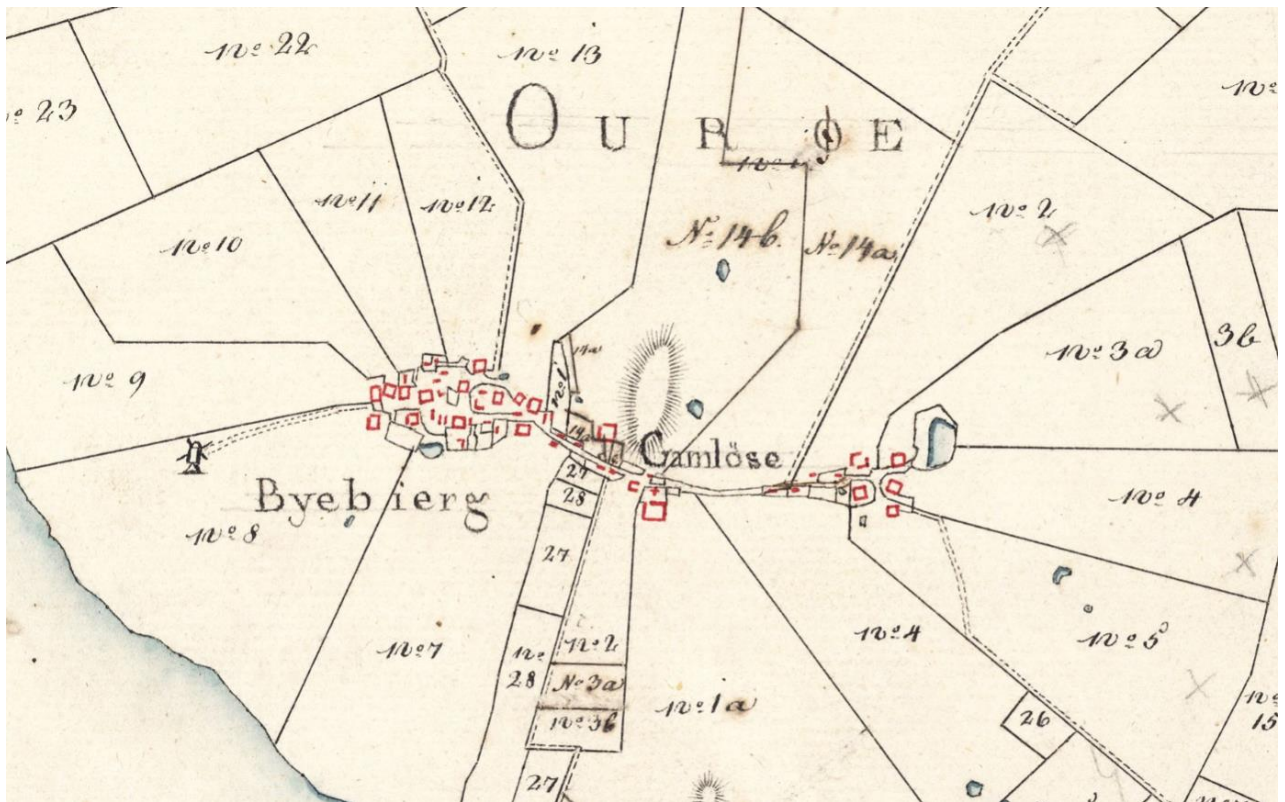
Baggrundskort: Sagsbehandlingskort-basis med matrikelgrænser (aktuelt: 08-01-2024) Kortdata fra Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur.



Original 1 kort fra 1796. Det røde kryds markerer adressen Kattækærstræde 10. Kortet viser den slyngede bystruktur og de mange store gårde. Det viser også hvordan den gamle by omkring kirke og voldsted er vokset sammen med Bybjerg. Se også jordene, der er lagt i stjerneudskiftning.



Detalje: Original 1 kort 1808-1860. Med rødt står 12 skrevet over matriklen, tidl. gård 13. Det er utydeligt hvilket bogstav, der står efter tallet. Bemærk også Kattekær nedenfor matrikel 40.



Sognekort 1818. Bemærk matrikel 12.